

ANTONI MARI. TRES TEMPS PER A UN POEMA
Isidor Cònsul

Més que no pas tres volums de poesia, Antoni Marí ha publicat tres poemes llargs en divuit anys -*El preludi* (1979), *Un viatge d'hivern* (1989) i *El desert* (1997)- i tots tres títols, analitzats amb el punt de perspectiva que suposa veure'ls plegats, conformen les sinuositats d'un únic poema global, unes seqüències d'implicació biogràfica en l'aventura d'un exercici de reflexió moral. En l'apunt d'entrada que falca el darrer llibre, l'autor mateix avisa d'aquesta unitat dels tres reculls i explica que els moviments que conformen *El desert*, tot i tenir autonomia pròpia, són part d'un conjunt unitari que clou **la successió de dos llibres anteriors (...) i crec que tots tres en fan un de sol.**

Sempre he trobat que hi havia una musicalitat conceptual rere els versos d'Antoni Marí que, com Jorge Guillén el cas de les successives edicions de *Cántico*, no escriuen mai un llibre diferent de l'anterior; en tot cas, només l'arrodoneixen i l'intensifiquen. Els volums de la trilogia tendeixen a arrengrar-se com els moviments d'una mateixa simfonia i, encara que el poeta empri el verb cloure en l'apunt d'entrada que s'ha esmentat, es fa difícil de preveure si els compassos del *continuum* musical es tanquen de manera definitiva amb aquest tercer moviment, o si arribaran a tenir una seguida, anys a venir, amb la incorporació d'un *scherzo* de complement, o amb l'encert i la gràcia de modulacions noves.

Aquest únic poema en tres parts s'articula, d'altra banda, sobre el tou d'un viatge metafòric i l'aventura del coneixement d'un mateix: un itinerari biogràfic de doble coordenada, real i figurada. Segons la meua lectura, *El preludi* és l'obra del poeta quan inicia el periple per les giragonses del coneixement, el **somni d'una nit d'estiu** que intueix l'evidència d'una certa albada i s'esforça a fer camí des de l'obscuritat fins a la saviesa de

llum. El vial del temps és jove i el poeta el transita amb l'entusiasme fresc de qui comença. Després, passats deu anys, el trajecte entra en una crisi de desolació així que arriba a la segona etapa de la ruta. És d'aquesta manera que *Un viatge d'hivern* entra en una cruïlla de perplexitats i d'incerteses davant de la impossibilitat de trobar, en el cas que hi sigui, una realitat superior. Si *El preludi* marcava les pautes d'un camí d'anada, *Un viatge d'hivern* configura més aviat un inici de retorn.

El lector que s'asseu entre els plecs d'*Un viatge d'hivern* s'adona que els versos li acosten ecos de veus antigues -Dant, Ausias March, Carner, les preguntes de l'"ubi sunt"- i es troba instal·lat en el confort de qui viatja en bona companyia, amb els referents clars, la paraula justa, una música que bressola i la seguretat que el "preludi" de deus anys enrere arriba als compassos intensos i nuclears de la simfonia. Els versos i la veu d'*El preludi* treballaven un llenguatge planer, d'expressió senzilla i sintaxi elegant. El pas dels anys no l'ha fet variar gaire i, en tot cas, la sorpresa d'*Un viatge d'hivern* arriba amb l'entrada d'unes primeres seccions amb poemes de motlle clàssic, octaves italianes. A mesura que l'obra avança, els versos salten la tanca, esbandeixen la rigidesa i tornen a conquerir espais de llibertat formal.

Els dotze cants d'*Un viatge d'hivern* marquen, com s'ha dit, un camí de retorn: **Sóc arribat a la negra clausura/ on la mort és la nit i la nit el no-res**. El poema fa via per camins de despullament i de renúncia, de perplexitat i d'incertesa davant de la impossibilitat d'abastar una realitat superior. És de sempre que l'home ha viscut immers en un estat de crisi i, des de Petrarca, comentava el mateix autor en una entrevista, la literatura no ha fet altra cosa que parlar-nos d'aquesta crisi. L'engany i la fal·làcia ens envolten arreu, la vida és la gèlida duresa d'un viatge al pic de l'hivern i l'home, perdut per l'aridesa del desert, viu condemnat a cercar el recer d'un amagatall, l'ajut d'uns caminadors o l'escalf de l'aplec de mentides que facin prou gruix per anar tirant. Sovint, la ciència, el pensament, el somni o la

poesia esdevenen el refugi efímer que hom cerca. Però és massa efímer i, al capdavant, debades. Qui sap si no és per aquesta raó que el darrer cant de *Viatge d'hivern* clou l'experiència amb la lucidesa de presentar el paisatge d'un palau gebrat, un viatger amb les mans balbes i la ment gelada, i la impossibilitat de trobar l'escalf i el caliu que li manca. Ni la ploma ni l'arc del violí poden fondre els cristalls de la neu. L'art tampoc no és l'alternativa. L'única sortida sembla abocada al no-res: morir tot sol enmig de la gebrada i sense estels on sostenir el propi plany.

I potser tot torna, una altra vegada? Les seqüències del darrer poema, *El desert*, repassen el retorn a una geografia d'infantesa amb una estratègia d'estructura circular. Els paratges d'antany es presenten amb un contrapunt de doble valència, física i simbòlica, de ser alhora desert i recer. Al primer temps de la peça, les ombres nocturnes que han vençut el darrer sospir del capaltard concentren bona part dels eixos temàtics del volum. Envoltat per un món d'ombra el poeta es presenta entotsolat davant d'un paisatge de quietud i **no-res, un buit, un sot ombriu, / un clot on la ment s'esfondra i es refà / del violent sotrac de la galerna**. La veu contemplativa, girada endins, s'interroga sobre la raó de fons d'aquest retorn i es demana amb insistència per què ha tornat. Potser perquè es tracta d'un indret que l'arrecerará **del tro i del núvol**? O perquè li ho ha dictat l'enyorança? O és el costum de deixar-se endur **per la nuesa de la ment. O l'esperança de retrobar el que vam ser i vàrem perdre o el que no fórem mai o el que hauríem pogut fer de tots nosaltres**? En seqüències posteriors, la mateixa veu, aclaparada dins d'una dinàmica de cercles concèntrics, s'esforça a respondre, sense aconseguir-ho, els interrogants oberts per aquesta necessitat de retornar. A l'especulació obsessiva del tercer moviment, el poeta insisteix en la duresa d'hiverns passats a les fosques **des d'aquell somni d'una nit d'estiu**, i en només un parell de versos recull i sintetitza el moviment de tota una experiència vital i literària: la intuïció d'anar cap a la llum en els

versos d'*El preludi* i la llarga severitat del temps d'inclemències que fou *Viatge d'hivern*. Ara, una certa seguretat de maduresa i l'oportunitat de retornar a un punt de partença aconseguen que el poeta pugui mirar-se el món des de la distància i amb l'estat de gràcia que atorga, beatífica, l'actitud contemplativa. Tot el poema se n'amara i el soliloqui bascula entre la realitat agredolça del present i la recuperació puntual d'una memòria del passat: vells jardins d'antany esdevinguts claps de runes i que reviu de nou amb la presència del retorn: ***la nostra sola presència / feia reverdir el jardí esmusteït, corrupte i estantís; restablí la cendra de les flors, la pols / dels llambrics i omplia la cisterna, / eixorca i buida.***

De tota manera, el retrobament amb paratges de contemplació i un marc de paisatge poc o molt idíl·lic només són l'embolcall a una geografia interior que es desplega per la maduresa dels aspres de l'esperit. I el poeta sap, en darrer terme, que el desert extern només acomboia la solitud que hi ha darrere de l'ànsia, el somni i la vida de la idea. La metàfora del retorn també recupera estrats de puresa primitiva després d'un periple que el va empènyer, debades, cap a una ciència que només li podia mostrar ***la fràgil aparença / de les coses, / el perfil del no-res, la fruita de l'oblit / i l'absència de tot.*** És així que aquest retorn, després de travessar l'hivern del sentit, espera retrobar, entre els replecs i topants de la ment ***el món de tu mateix i el secret que guarda la resposta.***

* * * *

Antoni Marí és d'aquests escriptors que esdevenen antídote eficaç contra el perill de l'abundància fàcil i la frivolitat contagiosa dels excessos de vèrbola literària. Una au més aviat rara, d'obra breu i d'exigència màxima, responsable, al cap i a la fi, d'una obra que es passeja per topants d'intensitat i d'exquisidesa. Poeta, narrador i assagista, el seu nom

s'ha consolidat com una referència de pes dins del panorama català contemporani. En els darrers anys, la doble estrena que ha fet com a narrador (*El vas de plata*, 1991, i *Camí de Vincennes*, 1995), s'ha vist acompanyada amb el confort d'una excel·lent recepció crítica, i escortada, també, per la sòlida continuïtat de la pròpia especulació assagista. Així, a *Formes de l'individualisme* (1994) ha continuat el fil argumental iniciat a *L'home de geni* (1984) i que té el seu cim a *La voluntat expressiva* (1988).

Com a poeta, vista la perspectiva dels tres moviments de la simfonia conceptual, potser només cal repetir que *El preludi* (1979) punteja l'*allegro* intuïtiu d'una experiència vehement que és contrapuntada, deu anys després, per l'*adagio* desolat de *Viatge d'hivern* (1989), que escriu la perplexitat i la renúncia davant del fracàs de l'empresa iniciada. *El desert*, finalment, sembla capturar-se com un *allegro* de maduresa, el retorn a una geografia física i simbòlica que actua com a recer d'eficàcia per a protegir-se de la doble inclemència del temps i de l'espirit. Com diu l'exactitud de les imatges que tanquen el poema referint-se al cau que tothom troba per arraulir-se de la intempèrie de la nit: **Tot, altra vegada, torna? / O és que res no ha canviat? / O ets tu, el mateix que torna, sempre? / I el borinot i la rata, la sargantana i la palmera / i la clau que grinyola al forrellat i la porta / que s'obre i deixa entrar el que havia quedat / a la nit, a la intempèrie rosada de la nit, / on cadascú troba el cau on arraulir-se.**

No hi ha cap certesa que la simfonia es clogui amb aquests tres moviments. Però, ara mateix, el director d'orquestra, amb un èmfasi lleu de batuta, ha indicat el final de la peça. Aplaudiments. Si hi ha continuació, tornarem a llegir i a escoltar.

Isidor Cònsul